

FESTES

2009

PURÍSSIMA

XIQUETA

DEL 24 D'ABRIL AL 3 DE MAIG

BENISSA

Índex

SALUDES

Saluda de l'Alcalde, JUAN BAUTISTA ROSELLÓ TENT	9
Saluda de la Regidora de Festes, RAQUEL SOLIVERES FULLANA	10
Saluda del Rector, DOMINGO SABATER SALELLES	11
Saluda de l'Alcalde dels Fadrius, JOSÉ CATALÁ ROSELLO	12
Saluda del President de la Comissió, PEDRO CABRERA TRO	13
Saluda de la Regina de Festes, LUCÍA PIERA FERRER.....	14
Saluda de la Regina Infantil, AIDA QUART CUELLO	28
Junta Directiva	35
Clavaris i Clavariesses.....	36
Pregó 2008, PEDRO DUQUE DUQUE	38

LA FESTA 39

Carta de la Casa Reial.....	40
L'escenari de l'elecció, AMPARO BERTOMEU GINER.....	41
Resum d'un any que mai oblidarem, IRINA CAPO i JOAN GILABERT	44
Calendari Festers.....	54
Tauromaquia: Goya y Picasso en Benissa COMISION DE FIESTAS 2009.....	56
La Tauromaquia de Goya y Picasso, FUNDACION JUAN MARCH	57
In Memoriam, LA COMISSIÓ	60
Per als Festers Infantils, MAYTE	61
1999-2009, L'ANYÀ DEL 81	65
Els festers de menuts.....	66
Quintà del '68.....	72

PROGRAMA D'ACTES 73

RACÓ DEL RECORD i DE LA FE 85

Descanse en paz, el Tío Pepe Mollá, DOMINGO SABATER SALELLES	86
Homenatge a Paco "La Parra", DOMINGO SABATER SALELLES	88
Las Palabras de la Virgen, FR. RAMÓN BASELGA.91	
I un gran tesoro de fe, la Puríssima Xiqueta, FR. J. JORDI ESCRIVÀ	92
La Puríssima en tiempo de guerra, TERESA TENT CAPO	94
La religiosidad popular en el río Ucayali - Perú JOSÉ RAMÓN PALACÍ GARRIDO	96

RACÓ LITERARI 99

La vida en el seminari franciscà, PERE CABRERA i SENDRA.....	100
Els orígens i les herències àrabs de Benissa, IMMACULADA CRESPO FONT	104
Records d'un professor de valencià a l'antic Seminari, TOMÁS LLOPIS	108

Història de les restes de Jaume I, MARIONA IBARS	110
Records de les estades i els àpats a Benissa, ISABEL DARDER ANDRÉS.....	113
L'ús d'algunes paraules. Políptic, CONSOL FONT.119	
El partit comunista de Benissa durant la II República, ROBERT LLOPIS i SENDRA	126
Les sènies de rosari a Benissa, TEODORO CRESPO i FELIP SALA	132
Els retrucs lingüístics a Benissa, FRANCESC-XAVIER SOLER i GARCIA	136
Quico Perles y Luisa Ferrer, un matrimonio peculiar, LLORENÇ BERTOMEU BANYULS.....	139
Aportació de M. Rikli al paisatge vegetal de Benissa en 1905, JOSEP FERRER AUSINA	142
Paulina Ibarra Blasco de Benavent (Narciso del Prado) y Ricardo Benavent Feliu, un matrimonio de escritores y viajeros, JUAN BTA. CODINA BAS ...	148
Història de la família Ivars, JOSEP ANDREU IVARS .152	
Quico Torres: l'expressió en les seues mans ANNA SARRIÓ ALCANTARILLA.....	156
Aportacions a l'estudi del ball i la música tradicional al terme de Benissa, MIQUEL-ÀNGEL FLORES i JOAN-LLUIS MONJO..	161
La Festa, ÀNGEL CRESPO	169
El espacio atrapado en la cerámica de Joan Esquero, MIGUEL FERRER MIRET	170
Volvo Ocean Race 2009, PEPE RIBES.....	172
Historia de la fábrica de plástico de Benissa	174
Evolució del concepte de patrimoni cultural CARMEN GINER BURGUETE	176

RACÓ DE LES ASSOCIACIONS 179

Els amics de la Cavalcada de Reis JOSÉ DAVID IVARS PELLICER.....	180
Cáritas Parroquial de Benissa	183
Amics del parany de Benissa	186
Associació de Moros i Cristians de Benissa JOSÉ DAVID IVARS PELLICER.....	187
Mans Unides Comarcal Benissa, M ^{re} FCA. BERTOMEU SALA	188
Asociación de jubilados y pensionistas "Bèrnia" ..	190
Agrupación Fotográfica Benissa	191
Asociación Española Contra el Cáncer, PURA PLANELLS IVARS.....	192
Agrupación Filatélica-Numismática de Benissa, MARCOS ANTONIO TORRES PLANELLS.....	193
Associació de Mestresses, Consumidors i Usuaris de Benissa.....	196
Les Escoles Esportives a Benissa, PERE TENT ROSELLÓ.....	197
Societat Lírica i Musical de Benissa, LOLI JUAN APARICIO	200
Agrupació de Cornetes i Tambors de Benissa	202

RACÓ PUBLICITARI 203

Índex Publicitatats.....	426
--------------------------	-----

Els retrucs lingüístics a Benissa

Francesc-Xavier Soler i Garcia, Llicenciat en Filologia Catalana

A ma mare

En la fraseologia popular trobem sovint un tipus d'expressions molt enginyoses que es generen en la conversa quotidiana, i que han estat poc estudiades.¹ Estem parlant dels retrucs lingüístics. Els retrucs són respostes carregades d'ironia, de burla o d'humor, a preguntes de tots els colors o a allò que s'ha dit. En algunes ocasions, es tracta de preguntes indiscretes, o insolents, de qui vol estar al plat i a les tallades. Amb els retrucs, per tant, es posa en pràctica la norma que diu que no hem de ficar el nas en els assumptes que no són de la nostra incumbència (Morant & Peñarroya 1995: 151-152; Maestre 1999: 144).

Just per originarse en la conversa ordinària, els retrucs s'enquadren en l'àmbit d'ús i en el registre col·loquials. Molts s'hi donen en un ambient afable, distés i de confiança, com és el familiar, i més específicament en la relació mare-fills, ja que "la mare, com a educadora, retrau l'actitud impertinent dels fills, als quals tracta d'ensenyar unes normes de comportament estrictes, però suavitzades per la gràcia dels retrucs" (Maestre 1999: 147).

Els retrucs provenen de la llengua oral i la inventiva popular, per la qual cosa no és estrany trobar-se amb col·loquialismes, barbarismes i dialectalismes. El seu tret més característic, com podem comprovar, és la rima, una rima fàcil i de vegades una mica forçada. En molts casos, els retrucs integren les paraules de la persona a la qual es replica, ja que aquesta repetició

ajudarà a fer la rima. També s'hi troben figures retòriques com la metàfora, l'exageració, l'eufemisme i el disfemisme, i altres recursos com l'insult, l'absurd o el joc amb la semàntica de les paraules.

Maestre (1999) va situar els retrucs lingüístics en el terreny dels parells adjacents, que són una espècie d'intercanvi elemental conversacional peculiar. Sobre aquesta base, l'autor va establir una tipologia a partir dels distints exemples que va trobar a Monòver, i va distingir entre els casos següents: Pregunta - Resposta, Judici - Conformitat/Disconformitat, Salutació - Resposta, Resposta - Resposta, Apel·lació - Resposta, Petició - Rebuig, Interjecció - Amonestació.

En el present article, que té com a objecte els retrucs lingüístics que hem pogut arregar a Benissa, ens hem basat en l'esquema que aquest autor va traçar, per bé que hem pensat que potser era convenient afegir dos tipus de parells adjacents nous: els de Felicitació - Agraïment i Agraïment - Retret. Passem però, sense més dilació, a conèixer els retrucs benissers:

1. Pregunta - Resposta.

A: A on?

B: A on caga Ramon.

A: P'a tu la merda i p'a mi el colom.

B: El colom és *basura*, que la merda és confitura.²

A: A on m'assente?

B: Baix tauleta.

A: Que has menjat?

B: Pa i oliveta.

A: Que has begut?

B: Aigua de la mar, torna't a afonar.

A: A on pegues?

B: A on més mal fa.

A: De veres?

B: De veres, com si minjares pebreres i les cagares senceres.

A: Eres poeta?

A: Pos corda't la bragueta.

A: Et molesta?

B: Estira d'esta.

A: Què?³

B: Coca an café.⁴

A: Y lo que sobre para usted.⁵

A: Què?

B: Xupla que ve.

A: Xupla tu que jo no sé.

B: Pos vine ací i t'ensenyaré.

A: Què dius?

B: 1. Perdius.

2. Merda amb perdius.

A: Què fem?

B: (Farem) foc i fugirem.

A: Què has dit?

B: Que, a on veges un forat, claves el dit.

A: Què passa?

B: 1. Que'l campanar és més gran/alt que la plaça.

2. Arròs amb carabassa.

A: Què passa?

B: Un burro per ta casa.

A: Per la meua passa i per la teua caga.

A: T'importa?
 B: 1. Posa el cul darrere de la porta.
 2. Tanca la porta.

2. Judici - Conformitat / Disconformitat.

A: És bo.
 B: Bo de pelar.

A: Jo pensava...
 B: Tu pensaves que el burro volava.

A: Què/quina rissa!
 B: Què/quina rissa, *María Luisa*.

A: Tinc fam.
 B: Pega un bram.

A: Tinc fred.
 B: 1. Arrima't a la paret.
 2. Tira't un pet.⁶

A: Tinc set.
 B: 1. Pixa i beu al gallet.
 2. Pixa i beu calentet.

3. Salutació – Resposta.

A: *Adiós!*
 B: *Adiós, cara de gos!*

A: Bon dia.
 B: Bon dia, tia Maria.

A: Bona nit!
 B: 1. Bona nit, cresol, que la llum s'apaga!
 2. Bona nit, la puça més gorda que et pique el melic.

A: Me'n vaig.
 B: 1. Perquè vols.
 2. Bon viatge.

A: Que es millore!
 B: I vosté que ho veja.

A: Què feu?
 B: *Lo que volem.*

4. Resposta – Resposta.

A: A la one, a la two...
 B: Aguanta-me-la tu.⁷

A: Bous.
 B: Bous i vaques i gallines *en sabates/en tomaques.*

A: *Carinyo.*
 B: *Carinyo* és nom de cabra.⁸

A: Cigró.
 B: Cigró, beu-te el caldo i tira-lo.⁹

A: Collons.
 B: 1. Collons i *avia* de neu.
 2. Collons i anses.

A: De plata.
 B: Plata que caga la gata.

A: Deba(d)es.
 B: 1. Deba(d)es cabota(d)es.
 2. Deba(d)es els ffares peguen cabota(d)es.

A: Dine(r)s.
 B: Dine(r)s, el burro en té tres.

A: D'or.
 B: Or que caga Melxor.

A: Dos.
 B: L'amo i el gos.

A: Em moriré.
 B: *Pos t'enterrarem.*¹⁰

A: Ella.
 B: Ella la paella.

A: *Entonces...*
 B: Mig armud i quatre onces.¹¹

A: És igual.
 B: Igual és un regle si no està tort.¹²

A: Guapa.
 B: 1. Com el cul d'una vaca.
 2. El devantal m'ho tapa.

A: Ja vorem.
 B: Ja vorem, diuen els cegos.

A: Massa.
 B: 1. Massa *p'a* la carabassa.
 2. Maça de picar espart.

A: Mel.
 B: Mel de romer.

A: Tira-li.
 B: Tira-li, Martí.

A: Tot pot ser, que *dia* Caliu¹³,
 menos que una rata morta
 faça niu baix del *rabo* d'un
 gat viu.
 B: D'hivern i d'estiu.
 A: I que la figa és *p'al* piú.

A: Trenta.
 B: Qui no caga, rebenta.

A: Xicon, porta material.
 B: Merda *p'al* oficial.¹⁴

5. Nom propi – escarni.

A: *Francisco.*
 B: *Por ti me arrisco y por ti paso dolor.*

A: Juan
 B: Juan el de la Capa Gran.¹⁵

A: Maria.
 B: 1. Maria la xilivia.¹⁶
 2. *María la del alma mía.*¹⁷

A: Marieta.
 B: Marieta la de l'ull viu.¹⁸

A: Miquel.
 B: Miquel de la mel.

A: Ramon.
 B: Compta quants són.¹⁹

A: Rita.
 B: 1. Rita la canta(d)ora.
 2. Rita la que es pixa s'esguita.²⁰

A: Tomàs.
 B: Tomàs el de la pipa al nas.

A: Toni.
B: Toni baroni/marroni, coquetes en oli.

6. Apel·lació – Resposta.

A: Ai!
B: Ai, el meu Blai en glòria estiga, si no s'haguera mort, enca(ra) viuria!

A: Ai, mare!
B: 1. Ai, mare, no li ho digues al pare.²¹
2. Ai, mare, no li digues al pare que la *vela* fuma.

7. Petició – Rebuig.

A: Vull una coseta.
B: Ampla o estreta?

8. Interjecció – Amonestació.

A: *Claro!*
B: *Claro y espeso.*

9. Felicitació - Agraïment.

A: Felicitats!
B. En vida teua/vostra.

10. Agraïment – Retret.

A: Moltes gràcies.
B: Als collons tens les *ganàncies*.

⁴ Retruc destinat als qui tenen el vici o el costum de preguntar "què?" a tot.

⁵ Aquesta darrera resposta és més moderna, ja que abans no es deia.

⁶ Hem trobat també un refrany a Benissa sobre la facultat de calfar del pet:
Dos pets i una bufa
i el llit com una estufa.

⁷ Solen dir-ho els xiquets per a donar l'eixida en una cursa, i també per a fer burla de l'ús de l'anglès.

⁸ Els nostres majors anomenaven a les cabres: Carinyo, la qual cosa ha donat origen a aquest retruc.

⁹ El que és realment bo, alimentós, és el caldo, no el cigró.

¹⁰ S'empra quan algú dramatitza sobre la seua malaltia, que és insignificant. El retruc tracta de llevar importància a l'assumpte.

¹¹ Abans els qui volien donar-se aires de superioritat solien usar el castellà. Per aquesta raó, quan algú pronunciava el barbarisme "entonces", la resta d'amics es burlava retrucant-li: "Mig armud i quatre onces". Amb això li manifestaven la seua errada lèxica (Capó 1994: 32).

¹² Les mares usaven aquest retruc per a advertir als fills que si no feien les tasques encomanades provarien la vara. Ex.: A: Fes-te el llit; B: És igual, ja ho faré; A: Igual és un regle si no està tort.

¹³ Caliu és el malnom d'un veí de Benissa.

¹⁴ Es dona en l'obra entre l'oficial i el peó.

¹⁵ Juan el de la Capa Gran és un ric burgès de la rondalla "Els tres plets de Pasqua Granada", que Valor recull en el setè volum de *Rondalles valencianes*.

¹⁶ Alguns retrucs tenen el seu origen en cançons populars. El retruc que ens ocupa, per exemple, prové d'una cançó, que té la següent forma a Benissa:
Maria la xilivia,
trenca(d)ora de setrills,
sa mare li pegava
devant de tots els fadrins.

^{17, 18} Aquests retrucs també provenen de cançons, que malauradament encara no hem pogut compilar.

¹⁹ L'origen d'aquest retruc està en un conte o historieta que deia que una "vela" que estava sola en una caseta de camp, en sentir sorolls, va començar a cridar:

Ramon, compta quants són!
Joan, veges per on van!
Bernat, puja al terrat!
Martí, tu tira-li!

D'aquesta manera, fent com si cridara al fills per a veure qui havia entrat a

casa, l'àvia pretenia espantar els possibles lladres.

²⁰ Retruc que s'ha originat a partir de la següent cançó, que he arrelplegat a Benissa:

Rita, Rita,
quan pixa,
s'asguita,
quan caga,
s'asgarra
per baix la tafarra.

²¹ Aquest retruc probablement deriva d'un vers d'una cançoneta de batre, que, a Benissa, es cantava així:

A la vora del riu, mare,
m'he deixat les aspardenyas,
no li ho diga al pare,
que jo tornaré per elles.

Informants: Maria Garcia Ginestar, Bernat Capó i Garcia, Paquita Sendra Cabrera, Teresa Crespo Banyuls, Juan Llopis Bertomeu, Juan Gandia Bertomeu i Francesc Crespo Ivars.

Bibliografia:

CAPÓ, B. (1992, 1994): *Costumari valencià 1, 2. Coses de poble*, Edicions del Bullent, Picanya.

CONCA, M. (1988): *Els refranys catalans*, Eliseu Climent, València.

- (1990): *Paremiologia*. Universitat de València, València.

GUARDIOLA I SAVALL, M. I. & BELTRAN I CALVO, V. (2005): *Bolulla la caramulla: Cultura popular i llengua d'un poble de la Marina*, Institut Juan Gil-Albert, Alacant.

MAESTRE BROTONS, A. (1999): "Els retrucs lingüístics: Una aproximació discursiva i assaig de classificació", *Revista del Vinalopó*, 2, Centre d'Estudis Locals de Petrer, pp.139-156.

MORANT, R. & PEÑARROYA, M. (1995): *Llenguatge i cultura. Per a una ecologia lingüística*, Universitat de València, València.

PAYRATÓ, LL. (1996): *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, Universitat de València, València.

VALOR, E. (1987): *Rondalles valencianes*, vol. VII, EFCEPV, València.

¹ Entre els estudis existents, cal destacar els llibres de R. Morant i M. Peñarroya (1995), Ll. Payrató (1996), i M. Conca (1990), l'article que els dedicava ara fa uns anys A. Maestre (1999), i podríem citar també l'apartat concret que Ma. I. Guardiola i V. Beltran (2005: 79-80) els hi reservaven al seu llibre sobre el parlar i la cultura popular de Bolulla, tot seguint la classificació fraseològica per camps semàntics feta per Conca (1988).

² Normalment els retrucs tenen una estructura binària, però també pot ser ternària i fins i tot quaternària, com en aquest cas.

³ Cada generació respon d'una forma diferent a les preguntes "què?" i "què passa?". La primera fórmula fraseològica que done és la dels nostres avis i pares, mentre que l'altra, molt més grollera, és la dels joves d'ara.